

Η αλήθεια για τα πανωτόκια*

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΡΚΟΥ

Επίτιμου Διοικητή ΕΤΕ

Οι οφειλές στις τράπεζες από τον εφαρμοζόμενο ως σήμερα ανατοκισμό των ληξιπρόθεσμων δανείων έχουν καταστεί τελευταίως βασικό θέμα της επικαιρότητας. Οφειλές μετά τη λήξη τους ανατοκίζονται κατά μικρά χρονικά διαστήματα – συνήθως τρίμηνα – με το υψηλό επιτόκιο καθυστέρησης (τέσσερις μονάδες επί πλέον του κανονικού) με συνέπεια το διαμορφούμενο τελικά οφειλόμενο υπόλοιπο να αυξάνεται υπέρμετρα, στο πολλαπλάσιο του αρχικού ποσού του δανείου.

Το θέμα αυτό που απασχολεί, όπως φαίνεται, μεγάλο αριθμό δανειοληπτών έλαβε διαστάσεις γιατί προωθήθηκε από τους ενδιαφερόμενους προς διάφορες κατευθύνσεις και κυρίως προς την κυβέρνηση και τα πολιτικά κόμματα της χώρας, με άμεσο αίτημα την επίλυσή του με την καθιέρωση υποχρεωτικών για τις τράπεζες κανόνων που δεν θα επιτρέπουν την υπέρμετρη – λόγω ανατοκισμού – διόγκωση των ληξιπρόθεσμων οφειλών.

Ο τρόπος που εμφανίστηκε το όλο θέμα αλλά και η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε για την περιγραφή του προβλήματος δίνουν μια εικόνα υπάρχοντος στην Ελλάδα ενός τοκογλυφικού – αν όχι “ληστρικού” – τραπεζικού συστήματος στο οποίο είναι υποταγμένη όλη η οικονομική ζωή της χώρας. Και όλα αυτά λέγονται όταν είναι γνωστό ότι το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δανείων έχει χορηγηθεί από τις κρατικές τράπεζες, τις τράπεζες που μετά τον τελευταίο πόλεμο υπέστησαν τις συνέπειες της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής των εκάστοτε κυβερνήσεων που προσπάθησαν να απογειώσουν

την ελληνική οικονομία με τους γνωστούς τρόπους και τα γνωστά σε όλους μας αποτελέσματα!

Κατ’ αρχήν ο ανατοκισμός ίσχυε στη χώρα μας – όπως εξ άλλου και στο εξωτερικό – με ορισμένες προϋποθέσεις και όρους που σαφώς ο νόμος ορίζει (ΑΚ 293, 296, Εισ. Ν. ΑΚ 109, 112). Ως το 1980 ο ανατοκισμός δεν δημιουργούσε στους δανειολήπτες υπέρμετρα βάρη γιατί οι υφιστάμενες προϋποθέσεις και κυρίως το ύψος των επιτοκίων χορηγήσεων (Κεφ. Κίνησης 8%-10%) εκινούντο σε όρια ανεκτά.

Το 1980 η κατάσταση άλλαξε. Μετά την ενεργειακή κρίση (1979) σημειώθηκε σημαντική αύξηση του πληθωρισμού – έφθασε στο 25% –, διεύρυνση του ελλείμματος ισοζυγίου πληρωμών και γενική υποχώρηση του ρυθμού ανόδου της οικονομίας. Οι τότε νομισματικές αρχές για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση εφάρμοσαν περιοριστική οικονομική πολιτική στα πλαίσια της οποίας αύξησαν σημαντικά τα επιτόκια καταθέσεων (ως 22%) και χρηματοδοτήσεων (κεφάλαιο κίνησης 23,5%), αύξησαν τις δεσμεύσεις των καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών, τις υποχρεωτικές επενδύσεις τους σε γραμμάτια του Δημοσίου κτλ. Χαρακτηριστικό αυτής της επιτοκιακής πολιτικής ήταν τα άνω πραγματικά επιτόκια να είναι αρνητικά, αφού παρά το μεγάλο ύψος τους (τα υψηλότερα ως τότε στην αγορά) ήταν μικρότερα του πληθωρισμού (25%). Συνέπεια αυτού ήταν να προκληθεί εκτροπή αποταμιεύσεων, αυξημένη ζήτηση πιστώσεων κτλ.

Στα μέτρα που τότε λήφθηκαν για την αντιμετώπιση της εν λόγω κατάστασης και κυρίως τον περιορισμό των πιστώσεων θα πρέπει να τοποθετηθεί και η απόφαση της Νομισματικής Επιτροπής (289/80)

* Αναδημοσίευση από την Εφημερίδα “Το Βήμα”, 25.1.2000.

που καθόρισε ότι ο εκπορισμός των οφειλομένων στις τράπεζες τόκων καθυστέρησης μπορεί να γίνεται από την πρώτη μέρα καθυστέρησης της οφειλής χωρίς κανέναν χρονικό προσδιορισμό (σε αντίθεση με τις ως τότε ισχύουσες σχετικές διατάξεις του ΑΚ, που καθόριζαν την υπό ορισμένες προϋποθέσεις ισχύ του τρίμηνου και εξάμηνου ανατοκισμού). Έτσι οι νομισματικές αρχές πίστευαν ότι το εν λόγω μέτρο θα συντελούσε στον περιορισμό των πιστώσεων γιατί οι δανειολήπτες για να αποφύγουν το μεγάλο βάρος, όπως ανωτέρω καθοριζόταν, του ανατοκισμού θα φρόντιζαν να εκπληρώσουν εγκαίρως τις υποχρεώσεις τους.

Η ανωτέρω αναφορά στα αίτια της δημιουργίας του προβλήματος γίνεται γιατί ελέγχθη ότι το όλο θέμα δημιουργήθηκε από τις εμπορικές τράπεζες που επεδίωκαν με αυτό τον τρόπο υπέρμετρα κέρδη. Αντιθέτως, η ρύθμιση του ανατοκισμού έγινε για τους ανωτέρω λόγους από τις νομισματικές αρχές και ήταν φυσικά νόμιμη (και υποχρεωτική για τις τράπεζες), όπως έγινε άλλωστε στη συνέχεια αποδεκτή και με σωρεία δικαστικών αποφάσεων.

Συγκεκριμένα τη δεκαετία του '80 και περαιτέρω ως το 1993, ο πληθωρισμός και τα επιτόκια κινούνταν σε υψηλά επίπεδα (το 1990 το επιτόκιο για κεφάλαιο κίνησης ξεπέρασε το 30%) με συνέπεια όσοι δανειολήπτες δεν κατόρθωναν να είναι συνεπείς στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους εξοφλώντας κανονικά τις οφειλές τους έβλεπαν (λόγω ανατοκισμού και υψηλότερου επιτοκίου καθυστέρησης – συν τέσσερις μονάδες) το χρέος τους να ανέρχεται αλματωδώς – ανάλογα φυσικά του χρόνου καθυστέρησης – σε υψηλά επίπεδα.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι οι δανειολήπτες που προσέφυγαν στη Δικαιοσύνη, η οποία όμως με σειρά αποφάσεων δέχθηκε τη νομιμότητα της άνω κατάστασης. Συγκεκριμένα δεκατέσσερις (14) αποφάσεις του Αρείου Πάγου (ΑΠ27/88, ΑΠ 47/90, ΑΠ 1347/91, ΑΠ 1262/92, ΑΠ 57/93 κτλ) από τις οποίες η πρώτη (ΑΠ 28/88) της Ολομέλειάς του δέχθηκαν την ως άνω νομιμότητα του υπολογισμού του ανατοκι-

σμού και στη συνέχεια με βάση την παραπάνω, επί δέκα και πλέον έτη πάγια επί του θέματος, νομολογία του Αρείου Πάγου, εκδόθηκαν πάρα πολλές αποφάσεις των Εφετείων και Πρωτοδικείων όλης της χώρας (ως πχ ΕΑ 8014/95, ΕΑ 8013/ 95, ΕΑ 6660/93, ΕΑ 6659/93 κτλ).

Ποια εμπορική τράπεζα με βάση μια τέτοια νομολογία θα τολμούσε να ανατρέψει νόμιμες καταστάσεις όταν μάλιστα ως το 1992 οι λογιστικοί καταλογισμοί των τόκων επηρέαζαν ακόμη και το αποτέλεσμα των τραπεζών – αφού ως το 1992 (Ν. 2076/92) εμφανίζονταν στους ισολογισμούς τους – με περαιτέρω συνέπεια να καταβάλλονται από τις τράπεζες και οι αναλογούντες νόμιμοι πάντοτε, φόροι, ΕΦΤΕ κτλ στο Δημόσιο;

Αλλά αν η όλη κατάσταση δεν ήταν νόμιμη (που ήταν νόμιμη) ή τέλος πάντων δεν ήταν (όπως δεν ήταν) ομαλή, γιατί τόσο το κράτος όσο και η κεντρική τράπεζα, που άλλωστε είχαν επιβάλει αυτό το καθεστώς, δεν παρενέβησαν για να το μεταβάλουν αλλά στην πράξη υιοθέτησαν μια νέα πρακτική των εμπορικών τραπεζών, αυτή των “ρυθμίσεων”; Με τις χρονοβόρες και δαπανηρές ρυθμίσεις οι εμπορικές τράπεζες κατόρθωσαν να προωθούν λύσεις των οποίων το αποτέλεσμα, αν και ήταν αποδεκτό από όλους, στην ουσία παρέμεινε αμφιλεγόμενο για τους δανειολήπτες και πάντοτε αρνητικό, τουλάχιστον για τη “φήμη” της τράπεζας.

Το 1998 η κατάσταση αλλάζει. Με μια νέα απόφαση η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (ΑΠ 8/1998) ανατρέπει την όλη κατάσταση και η κυβέρνηση σπεύδει και ρυθμίζει νομοθετικά (Ν. 2601/ 98) το όλο θέμα.

Βασικά καθορίζει: συμφωνεί για τον ανατοκισμό ανά εξάμηνο, ως ελάχιστο όριο διάρκειας υπολογισμού του και κατά τα λοιπά δέχεται τα οριζόμενα από το άρθρο 112 Εισ. Ν. ΑΚ. Για τις εκκρεμείς οφειλές καθορίζει αυτοδίκαιο ανά εξάμηνο ανατοκισμό, ενώ ρητά αποκλείει της άνω ρύθμισης τα δάνεια που κρίθηκαν τελεσίδικα ή ρυθμίστηκαν με συμβιβασμό ή αναγνώριση χρέους ή άλλη συμφωνία μεταξύ τραπεζών και οφειλετών.

Οι πρώτες ευνοϊκές εντυπώσεις για τη ρύθμιση μεταβλήθηκαν ταχέως όταν οι δανειολήπτες αντελήφθησαν ότι ο βασικός συντελεστής στη διαμόρφωση του τελικού υπολοίπου δεν ήταν ο χρόνος (τρίμηνο-εξάμηνο) αλλά το υψηλό επιτόκιο και φυσικά ο χρόνος καθυστέρησης. Βέβαια, βοηθώντας και του κλίματος που δημιουργήθηκε στην αγορά λόγω προεκλογικής φιλολογίας αλλά και της ευαισθησίας της κοινής γνώμης στην προβολή προβλημάτων που βαρύνουν αδυνάτους, το όλο θέμα όχι μόνο δεν θεωρήθηκε ότι έγκλεισε αλλ' αντίθετα επανεξετάζεται η βελτίωση της τελευταίας νομοθετικής ρύθμισής του.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο ανατοκισμός, όταν η καθυστέρηση του δανείου είναι μακροχρόνια και τα ισχύοντα επιτόκια είναι υψηλά, διογκώνει υπέρμετρα το οφειλόμενο αρχικό ποσό. Εξ άλλου λύση στο πρόβλημα αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει η "ρύθμιση" γιατί πέραν των λόγων που ήδη αναφέραμε, η ρύθμιση καλύπτει υποχρεώσεις ως επί το πλείστον μεγάλων μονάδων, λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που υπάρχει πάντοτε γι' αυτές από το κράτος και τις τράπεζες για τους γνωστούς οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους. Το πρόβλημα όμως δεν μπορεί να εξετασθεί μεμονωμένα χωρίς να ληφθούν υπόψη ορισμένες σημαντικές παράμετροι του όλου θέματος.

Πρώτον, δεν πρέπει να ξεχνιέται ότι με την εκάστοτε ασκούμενη πιστωτική πολιτική εμπλέκονται πρωτίστως οι τράπεζες, που συνεισφέρουν ουκ ολίγα στην υπόθεση της επίλυσης του προβλήματος της οικονομικής αστάθειας. Η επιτοκιακή πολιτική έθιξε σημαντικά και τις τράπεζες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι υπήρξε χρόνος που οι καταθέσεις στις τράπεζες είχαν επιτόκιο 22% με εξάμηνο ανατοκισμό. Το επιχείρημα ότι στις χορηγήσεις ο ανατοκισμός ήταν τρίμηνος, άρα δυσμενέστερος αυτού των χορηγήσεων, δεν νομίζω ότι είναι σημαντικό γιατί η προκύπτουσα τελικά διαφορά στους απόλυτους αριθμούς των δύο αποτελεσμάτων είναι μικρή (σε λογικούς χρόνους 10%).

Εξ άλλου την ίδια εποχή και για τους ίδιους λόγους οι νομισματικές αρχές είχαν επιβάλει δεσμεύ-

σεις στις καταθέσεις των εμπορικών τραπεζών ως και 75%! (Αναλυτικά: άτοκη και έντοκη κατάθεση 6,5%, υποχρεωτική επένδυση σε γραμμάτια του Δημοσίου 39% και υποχρεωτικές χορηγήσεις σε ειδικές κατηγορίες 30,5%. Όλα τα επιτόκια, όπου υπήρχαν, ήταν μειωμένα). Με αυτά τα πρόχειρα δεδομένα υπολογισθεί ποια ήταν η αντίστοιχη συνεισφορά των τραπεζών στο θέμα των λεγομένων πανωτοκίων και για τους απασχολούμενους με το *ecart* των σχετικών επιτοκίων ποιο είναι το ακριβές ύψος του!

Ενας τρίτος σημαντικός παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι και αυτός της οικονομικής κατάστασης των τραπεζών, όπως έχει καταγραφεί και παρουσιασθεί στους ετήσιους ισολογισμούς και στους αναλυτικούς των αποτελεσμάτων τους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, όλοι οι καταλογισμοί οφειλών και αποτελεσμάτων έχουν ως το 1992 καταχωριθεί στα λογιστικά βιβλία των τραπεζών, παράλληλα δε έχουν καταβληθεί στο Δημόσιο οι σχετικοί φόροι, ΕΦΤΕ κτλ. Μια αναδρομική μεταβολή των στοιχείων αυτών, που μπορεί να δώσει μια άλλη εικόνα των τραπεζών, είναι ενδεχόμενο να δημιουργήσει και άλλες εντυπώσεις στο διεθνές επιχειρηματικό κοινό μέσα στο οποίο σήμερα κινούμαστε, και περαιτέρω είναι ενδεχόμενο να δημιουργηθούν ανεξέλεγκτες καταστάσεις που θα επιδράσουν σημαντικά στην οικονομία μας.

Με τον τελευταίο Νόμο 2601/98 μπαίνουν σε μια τάξη αυτά που θα ισχύσουν για τον ανατοκισμό στο μέλλον. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη την από το 1993 μείωση των επιτοκίων, που θα συνεχιστεί, τότε στο μέλλον η λειτουργία του ανατοκισμού δεν θα μας δώσει ανάλογα των σημερινών αποτελέσματα. Υπό έναν φυσικά όρο: ότι οι δανειολήπτες θα πρέπει να είναι προσεκτικοί στις εξοφλήσεις των δανείων τους και τέλος πάντων να μην υπάρχουν μακροπρόθεσμες καθυστερήσεις. Με μια μεγάλη καθυστέρηση, ακόμη και με τα νέα δεδομένα των χαμηλών επιτοκίων και δευτερευόντως του εξαμήνου του ανατοκισμού, να είμαστε βέβαιοι ότι ακόμη και στο μέλλον θα δημιουργηθεί εκ νέου, σε μικρότερο βέβαια βαθμό, πρόβλημα πανωτοκίων!

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

Για το παρελθόν τα πράγματα είναι διαφορετικά. Κατ' αρχήν θα πρέπει να υπάρχει μια σταθερή κατάσταση για όλους, και η δραστηριότητά τους – θετική ή αρνητική – θα πρέπει να υπόκειται στους ίδιους κανόνες. Δεν είναι δυνατόν να δημιουργούνται καταστάσεις τέτοιες άλλοι μεν να υπακούουν στους νόμους και να χάνουν και άλλοι δε αδιαφορούντες να αναμένουν καλύτερες ημέρες και τελικά να κερδίζουν.

Παράλληλα όμως δεν είναι δυνατόν να ανατραπεί το τραπεζικό σύστημα γιατί εφαρμόσε τους κανόνες που του είχαν επιβληθεί. Μια τέτοια ανατροπή θα πληρωθεί από το σύνολο!

Βέβαια το πρόβλημα παίρνει άλλη διάσταση όταν έχουν θιγεί μεγάλα στρώματα του πληθυσμού, και από τη λύση του εξαρτάται η ευημερία του. Αντιλαμβάνομαι στο χρονικό σημείο που βρισκό-

μαστε ότι η λύση που θα δοθεί θα είναι πολιτική και ελπίζουμε ότι θα ληφθούν υπόψη και θα σταθμισθούν με τον καλύτερο τρόπο όλοι οι άνω παράγοντες του προβλήματος.

Μετά τις εκλογές όμως θα πρέπει η όποια νέα κυβέρνηση προκύψει να επανεξετάσει μαζί με τα άλλα πιστωτικά θέματα και αυτό του ανατοκισμού ιδία στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται για δάνεια που δίνονται στους μικρομεσαίους (ιδία στεγαστικά). Ενα βήμα προς την κατεύθυνση της πλήρους κατάργησης του ανατοκισμού στα δάνεια αυτά, αρκούμενες οι τράπεζες στη διατήρηση του μεγαλύτερου ύψους επιτοκίου καθυστέρησης (σήμερα 2,5 μονάδες μεγαλύτερο του ενήμερου), είναι νομίζω αρκετό για να ανακουφίσει στο μέλλον τους μικρούς δανειολήπτες.